

LA FEMOSA

ARTESA DE LLEIDA

MUNT DE MATERIALS, PER A SER RECICLATS, QUE
VAN RECOLLIR ELS NENS I NENES DE LES ESCOLLES

NÚMER 91

GENER 1988

PÒRTIC

Dins d'aquest any que encetem, segons diuen els historiadors, s'escau el primer mil·lenni de la Independència de Catalunya. Per aquest motiu, les nostres institucions es preparen per a commemorar-ho com cal. Diuen que cap allà l'any 988, el Comte de Barcelona Borrell II va decidir de no pagar cap més tribut al rei francès i d'aquella data ençà l'esmentat comte va ser sobirà. Així de senzill. És clar que llavors allò (i no diem "això" perquè la nostra comarca encara estava governada pels sarraïns) era només la Marca Hispànica que poc a poc s'aniria convertint en Catalunya.

Es ben clar que no tothom està d'acord amb aquesta data com a punt inicial de la independència del nostre país, però això tant hi fa, el que compta és tenir alguna data que commemorar, ja que és ben cert que

sempre hi ha gent que cerca dates històriques per a festejar-ne els cents anys, el "quinto centenari" o el mil·leni, com si això fos de cabdal importància per a refermar la nostra personalitat de cara a la nostra supervivència.

No serem nosaltres els que traurem importància a una data, i això tant si aquesta representa l'inici d'una independència com el començament d'una ocupació. El que ens desconcerta i a la vegada ens meravella és pensar com i de quina manera, un país ocupat, pot celebrar els mil anys de la seva independència.

Encara que sapiguem que el nostre Estatut d'Autonomia no ens és suficient (no ens satisfà), hem de saber que no tenim cap més manera de canviar-lo, ja que no tenim cap possibilitat legal de caminar cap a una sobi-

mania política, i això per dues raons fonamentals: Primera, dins de la Constitució de l'Estat espanyol no hi és contemplat el dret (vulnerant els Drets Humans) d'autodeterminació. Segon: perquè els nostres polítics (encara que es diguin nacionalistes) no tenen cap intenció de potenciar el sentiment independentista. Vivim, doncs, submisos en una realitat adversa dins la qual, sembla, ens hi trobem bé, i per això fem els possibles per a prolongar-la.

El que es fa difícil d'entendre és que, mirant endarrera, ens complaguem (ho almenys hi ha gent que s'hi complau) en una data històrica que un monarca català va creure que ja n'hi havia prou de submissió tot decidint no deprendre de ningú, i iniciant d'aquesta manera tan senzilla, el camí de la independència de Catalunya. Es fa difícil d'entendre que ara ens complaguem en no iniciar aquest camí que, per un altre costat, volem celebrar.

LA FEMOSA
REVISTA D'OPINIÓ
I D'INFOMACIÓ
LOCAL

Segona Epoca Nº 91
 Gener 1988

EPITA:
 Agrupació Cultural
 "Ja Femosa"
 Castell Nº 23
 Artesa de Lleida

DIPOSIT LEGAL:
 L-264-1981

Els articles i opi-
 nions que apareixen
 a les planes de LA
 FEMOSA, reflecteixen
 únicament l'opinió
 de llurs signants.

AMB ELS SUPORT DE LA
 GENERALITAT DE CATA-
 LUNYA.

ÍNDEX

PORTIC	1
NOTES I NOTICIES	4
BALANC DEMOGRAFIC	6
PETITA REPLIC A "¿Critica apassionada dels..." per Felip II	7
PER UNA CONVIVENCIA per Naraec	
LA PASSA per Felip II	11
LES BITLLES: UN JOC POPULAR per Eva Florensa	12
SEMPRE N'HI HA HAGUT per Euterpe	14
SEGONA PART DELS ESTATUTS DEL COL·LECTIU: ALTERNATIVA ECOLOGISTA D'ARTESA	15
RECUPERAR ALLO QUE ES LLENCA: PER QUE? per Eulàlia Solà i Miró	17
FOLKLORE ARTESENC (les cases i la gent) per A. C.	20

EL PERSONATGE DEL MES

RAMON LLULL: Aquest fabulós personatge se suposa que naixia a Ciutat de Mallorca el 1232 i va morir-hi el 1315. És l'escriptor més gran que ha donat la llengua catalana; escrigué en català llatí i àrab. Encara que molts dels seus llibres s'han perdut, se sap amb certesa que almeny en va escriure 233. Va estar el primer escriptor cristià que deixà el llatí, per a escriure obres filosòfiques, per a escriure en una llengua vulgar: el català.

NOTES I NOTÍCIES

ELS PASTORETS

El diumenge dia 28 del passat mes de desembre es va posar en escena, a la sala de la Llar del Productor, aquesta simpàtica obra de teatre (tant escaient per aquelles dates) de "Els Pastorets". L'any passat i per primera vegada a Artesa, els nens i nenes de vuitè d'E.G.B. de les Escoles del nostre poble ja van representar aquests mateixos "pastorets" amb un rellevant èxit. Naturalment, enguany els autors eren diferents, però no

per això van quedar-se endarrera a l'hora de fer una bona representació.

Enguany, el director, en Josep Ramon Bonet, hi ha introduït algunes modificacions, diguem-ne de tipus coreogràfic que ha millorat considerablement la vistositat de l'obra i, la va fer molt més entretinguda i va possibilitar el lluïment d'alguns actors que només tenien uns papers merament de comparsa.

LA CAVALCADA DE REIS

A Artesa es ve organitzant la Cavalcada de Reis des dels anys 40. Llavors la Cavalcada passava per tot el poble repartint els paquets casa per casa. Els nens i nenes els esperaven als balcons i fins allà el patges els els feia arribar. Cap allà a darreries dels anys 50, els Reis ja s'arriben a la Sala de la Llar del Productor i des d'allí, ells mateixos, repartien els regals a cada nen o nena.

Enguany, els Reis, van ar-

ribar cavalcant uns magnífics cavalls darrera dels quals hi anava una gran carreta molt guarnida, carregada de tota mena de joguines. Tot això enmig d'una gran lluminària de torxes i pluja de caramels i la música de gralles i tabals.

Segons diuen van ser molt generosos amb tots els nens i nenes que, amb uns ulls com taronges, els esperaven en una barreja de por i d'il·lusió.

RECOLLIDA DE MATERIALS PER AL SEU POSTERIOR RECICLATGE

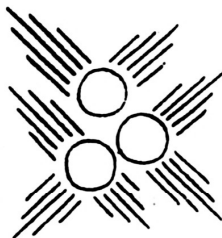
Acabades les festes de Nadal i Reis, "l'Alternativa Ecològica d'Artesa" amb el vist i plau de l'Ajuntament i de l'Associació de Pares d'Alumnes i amb la col·laboració dels nens de les Escoles d'Artesa, van passar a recollir, casa per casa tota mena d'ampolles, papers, plàstics i ferralla acumulats aquests dies per les cases. Se-

gons diuen passaren a fer la recollida cada últim divendres de mes, ja que així, ajudaran a tenir un terme més net, i contribuiran a la conservació de boscos i recursos naturals dels quals surten aquests materials. El cèntims que treuen de la venda d'aquests materials es destinen a subvencionar l'excursió de curs dels alumnes de vui

CURSET DE LLENGUA CATALANA

La Regidoria de Cultura de l'Ajuntament, a escampat per totes les llars, uns fulls anunciant el començament d'un curset de llengua catalana. A hores d'ara no sabem ben bé quan començarà ni quanta gent s'hi ha apuntat. Per la importància d'a-

questa mena de curset de cara a la gent, que ja no té edat escolar per aprendre a escriure correctament la nostra llengua, esperem que la iniciativa del nostre Ajuntament tingui força i collida.

BALANÇ DEMOGRÀFIC 1987

NAIXEMENTS

NOM DEL NASCUT	NOM DELS PARES	DATA
Roigé Sanchez i Florensa	Francesc i Eva	30- 1-87
Xènia-Lídia Garrós i Marbà	Antoni i Glòria	24- 4-87
Jordi Marcel Mir i Porta	Salvador i Montalegre	8- 5-87
Aitor Pascual i Botias	Josep Lluís i Mercè	16- 5-87
Judit Rebull i Berengué	Josep i Teresa Eulàlia	4- 9-87
Felip Niubó i Gasol	Joan i Yolanda	8-10-87
Laura Garròs i Pàez	Antoni i Ana Maria	15-10-87
Pau Gallart i Sirvent	Francesc i M ^a del Carme	3-12-87

DEFUNCIONS

NOM I COGNOMS	DATA	ANY NAIXEMENT
Maria Batlle i Bea	2- 1-87	1910
Jordi Josep Costafreda i Olomí	19- 2-87	1949
Vicenta Naval i Lleyda	23- 2-87	1923
Ramon Oró i Oms	28- 2-87	1907
Josep Antonio i Expósito	17- 5-87	1894
Trinitat Pinós i Codina	26- 5-87	1914
Josep Gallart i Batlle	30- 6-87	1911
Maria Salla i Costa	31- 7-87	1907
Antoni Oró i Aixut	3- 8-87	1899
Antoni Morell i Galitó	4- 8-87	1926
Dolors Bernaus i Arbós	16- 8-87	1903
Josep Besora i Besora	3-12-87	1911
Josep Gallart i Argilés	19-12-87	1901

La població censada a Artesa el dia 1 de gener és de 1.174 habitants.

PETTA RÈPLICA A ¿CRÍTICA APASSIONADA DELS...

Benvolgut Sr. Felip Domènech i Costafreda:

No mancat de preocupació he llegit dues vegades l'escrit de la pàgina 20 i següents del número 90 de LA FEMOSA, en què fas una crítica més o menys apassionada al que es pot definir com a societat capitalista occidental.

Malgrat que els teus raonaments semblen prou coherents en si mateixos, vull esmentar alguns trets generals, no amb ànim de polèmica, si no de foment de diàleg el màxim d'assèptic possible. Sembla com si tot l'escrit estingui, en certa forma impregnat de la melangia pròpia de la tardor, i del desànim que ens dóna el posar-nos davant d'un calendari, ple de dies curts, i nits inacabables, per sort en un període de dos mesos hi haurà la primavera que de passada, ens farà veure la vida amb una vessant més creadora i optimista.

Crec que com a conclusió global podem endevinar una crítica a un sistema que permet l'acumulació de poder en un grup reduït de persones, malgrat que es digui a si mateix democràtic. Discrepo de tu F.D.C., en el sentit que el sistema no funciona. Jo crec, que el sistema funciona prou bé, el que passa és que hi ha una tendència excessiva a cercar única i exclusivament el profit propi, deixant bastant malparats els drets dels altres. Però aquesta tendència és gairebé universal, hi ha corrupció arreu, i fins i tot, en llocs on es paga amb la pena de mort, o en casos tan greus com és el dels països subdesenvolupats amb els que juguen amb l'ajut internacional, que li és tramés per a salvar al poble de la fam.

Darrerament ha estat l'anomenat Poder Judicial, el que més sovint ha sortit als diaris, per

aquest assumpte, podríem pensar que hi ha unes certes connotacions ideològiques, doncs gairebé tots són formats en períodes en què la ideologia de la funció pública era clarament conservadora.

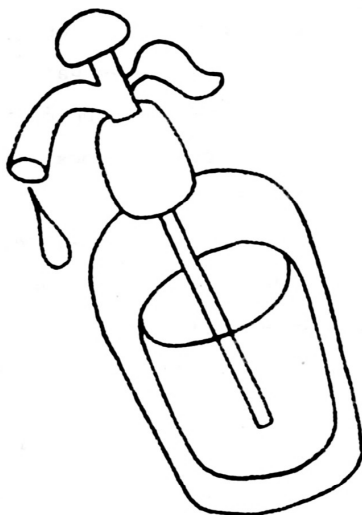
Però després de 10 o 12 anys de participació dels anomenats partits progressistes al poder dels ajuntaments, o bé dels 5 o 6 que en porta el PSOE al govern de l'Estat, també han saltat a l'opinió pública casos tan sonats, com és l'adjudicació d'administracions de loteria a Alacant, o bé la recaptació municipal a l'Hospitalet.

Això es demostra que, sigui

per una tendència innata a anar contra qualsevol tipus d'organització, o sigui pel poc respecte que ens mereixen els afers públics, l'afany de gaudir excessivament dels seus beneficis existeix arreu.

De fet jo no tinc el remei, solament a títol de suggeriment proposo que els demòcrates, fem públicament i cada setmana tots un acte de contricció, paregut al que fan les religions majoritàries als seu oficis, i que podria ben bé consistir amb la lectura en veu alta de la declaració universal del drets de l'home.

FELIP II

PER UNA CONVIVÈNCIA

Es absurd comparar la situació actual amb la de l'Edat Mitjana. Els progressos tecnològics són molt més elevats; tant és així, que hem arribat a l'extrem que nosaltres (els creadors) estem sotmesos a les nostres pròpies creacions (les màquines).

La mentalitat humana també ha canviat, els ideals són uns altres.

La relació entre homes i dones ha fet un gran pas endavant.

Ara les dones tenim més llibertat, podem accedir a l'educació i cultura, podem ser independents econòmicament, podem dins i tot... arribar a formar part dels òrgans de govern.

Però, en el fons, és respectada la nostra posició? es té en compte els nostres interessos i possibilitats? O d'altra banda tot això que diuen que hem aconseguit formar part del joc de la política.

Se'ns aproven unes lleis

que ens defensen i que ens donen un marge per poder progressar lliurement com a persones...

Però tot això, no és més que teoria, en la pràctica som sempre les dones les que sortim malparades i som mal vistes.

M'agradaria saber quins són aquests criteris tan bons que fa servir la societat per a jutjar-nos, sense que el nostre vot i la nostra paraula contin per a res o per ben poc.

No volem pas que canviï el món a l'inrevés no volem ser nosaltres les dominants i--els homes els dominats, volem senzillament que analitzeu la situació, la compregueu i sobretot,

Agafant la màquina del temps hom pot fer un recorregut pel llarg de tota la història. Durant aquest viatge coneixerem noves formes de vida (costums, maneres de pensar, de vestir, de menjar...), i en definitiva ens podríem fer una petita idea de com s'ha viscut en cada societat.

Les societats han anat canviant i progressant, d'això ningú no en dubta. Per naturalesa, l'humà tendeix a viure en societat. Aquest és un dels aspectes fonamentals per a entendre l'evolució de la societat humana, però n'hi ha d'haver d'altres que el caracteritzin més d'aprop ja que no som els únics animals que vivim en societat, però sí els que més hem progressat.

Davant aquest fet, cal preguntar-nos, quina és aquesta característica que tenim els humans i que ha permès que ens diferenciem de la resta d'animals tan clarament.

Crec que la resposta la podem trobar que la persona humana és l'únic animal que sempre va dret. Aquesta premissa, que a primer cop d'ull pot semblar una

bajanada, és la clau del progrés de la societat humana.

L'home i la dona s'adonen que disposen de dues mans per poder-los ajudar a sobreviure; creen eines i materials, al mateix temps es desenvolupa la seva intel·ligència i la seva capacitat de fer un raonament abstracte.

Tot això implica un canvi d'idees, de mentalitat, l'humà progressa tecnològicament i mentalment.

sigueu sincers.

No hi ha res més meravellós que la convivència entre homes i dones, i crec que aquesta font de riquesa encara pot rajar molt més.

Ompliu doncs, el vostre càntir i procureu que no se us trenqui.

Naraec

LA PASSA

Els dies que envolten el Cap d'any es caracteritzen per diversos fenòmens que any rera any es repeteixen. A més dels torrons, felicitacions, cava i el consum d'altres llaminadures, hi ha una passa que enguany ha tingut una especial virulència, com gairebé ni els epidemiòlegs més vells del lloc no ho recorden.

La simptomatologia es diversa segons cada cas, n'hi ha de color negre, n'hi ha de roig, però és ben cert que el valor de cadascuna de les malalties i convalecència corresponent, és cada dia més gran.

De fet malgrat que sembli com un procés sobtat, el cert és que hi ha gent que ja fa temps que la porta en procés d'incubació, i que solament ens n'adonem quan ja pràcticament no hi ha res a fer; de fet fins i tot hi ha casos als quals el remei és pitjor que la malaltia.

Sigui com sigui, el cert és que la matriculació de cotxes augmenta per aquests dies, hi ha una dèria especial per a estrenar el cotxe com a cloenda gloriosa de l'any.

De fet no és aquest el lloc ni tampoc entra dintre dels meus propòsits, analitzar la procedència o no de les compres. Ni veure si la quantitat de cavalls de vapor de cada motor s'adiu a les necessitats reals de cada cas, si no que em vull limitar a fer un petit comentari sobre les raons que porten a invertir unes importants quantitats de diners en cotxes.

El comprador, del que també se'n diu vehicles de turisme, no solament adquireix quatre rodes, un motor i un habitacle més o menys confortable amb què desplaçar-se sinó que amb un cotxe mostra i demostra, l'assoliment d'un cert status social, i una posició econòmica prou solventa.

A més, i com a factor determinant, crec que cal esmentar que una inversió en vehicles és immediatament coneguda pels altres conciutadans, cosa que no passa amb d'altres inversions, com pot ésser la llar, o una col·lecció de llibres, joies o altres objectes de valor, i en conseqüència suposa una gratificació immediata en forma de felicitat

ció, per al nou propietari.

A més no podem deixar de banda que és una eina de competició. A part d'aquesta pugna consumista, que ja hem descrit, hi ha la possibilitat de participar en anònimes i desconegudes curses de velocitat, resistència etc.

Tot plegat i ben pensat els cotxes resulten prou barats.

FELIP II

LES BITLLES:

UN JOC POPULAR

Ultimament s'ha esdevingut al poble d'Artesa de Lleida, un nou entreteniment que ha estat per a moltes persones, com l'últim recurs per a passar-ho bé; estem parlant de les bitlles. I, què són les bitlles? Doncs en primer lloc, les bitlles són unes peces de fusta, tornejades, més amples de sota que de dalt perquè estinguin dretes a terra. Un joc de bitlles consta de sis bitlles i tres bitllots, que s'utilitzen

per a fer caure les bitlles una vegada estan plantades a terra, verticalment, a una distància de uns tretze o deu metres segons el tirador-a. D'aquest joc se'n sap que els seus orígens daten cap a l'any tres mil trescents, A.C. practicat pels romans, passà a formar part dels costums populars de la majoria dels pobles d'influència llatina.

Gairebé a tot arreu, el joc

de les bitlles, practicat generalment en ambients rurals, esdevingué objecte d'una apassionada espectació, que juntament amb les juguesques que s'hi feien originà sovint problemes d'ordre públic i en determinà la interdicció i control de les autoritats.

Als Països Catalans el joc de les bitlles no conegué una gran popularitat fins ben entrat el segle XX, mantinguda la seva pràctica en ocasió d'alguns aplecs al camp, despres de la guerra civil de 1936-39 fou prohibit com joc de diners.

Al nostre poble aquest joc començà a tenir pràctica fa dos anys. Els principals promotors foren en Josep Florensa, Antoni Niubó i en Benjamí Mor. El primer que varen fer perquè les bitlles rutllessin fou organitzar un club d'homes. Una vegada el club funciona, varen animar les dones, perquè entre elles s'organitzassin i s'animesin a participar-hi, donant-los tota mena de suport. Actualment han

aconseguit d'ésser uns seixanta socis, entre homes i dones, i a més d'això han aconseguit que el joc de les bitlles fos més que un joc, convertint cada competició en una trobada de germanor entre una gran diversitat de pobles, que tot sovint s'organitzen per a fer tirades comarcals, amb l'únic propòsit de treure'n una estona molt animada i divertida.

Ara bé, el que més va animar, a que les bitlles es promocionessin, fou, l'antuciasme que els socis varen veure en el senyor Alcalde, que en tot moment els ha fet costat perquè aquest joc tirés endavant, i molt especialment, la col.laboració d'en Josep Drudis, fuster i alcalde del poble, que es brindà a fer-los tants jocs de bitlles com calguessin, sense cobrar-los ni un duro, i val a dir, que a vui el poble d'Artesa té més de mitja dotzena de jocs de bitlles: suficients, perquè demà tu hi vagis, i tiris i t'ho passis d'allò més bé.

Eva Florensa

SEMPRE N'HI HA HAGUT

Els primers dels que en tinc record, eren valents i agosarats, gairebé sempre els sortia tot bé, però solament tenien dues dimensions, eren fredament plans, in mòvils, a una tinta i sense l'expressió que dóna el color.

Després en veniren uns altres també de gris, però amb llur mobilitat gairebé semblaven reals, i les seves històries també encara mancades de color, tenien però veu pròpia; com els primers gairebé sempre resultaven victoriosos, però la seva fou una derrota honrosa.

Varen deixar al pas a uns altres que tenien com a única arma a favor seu la lletra, sia en cançons, sia en poemes. Lletres que deien molt en poques paraules, lletres que més que llegir semblaven com si fossin producte d'un robatori al meu

pensament. També n'hi havia que eren sense paraules, la seva sola melodia buida de mots, feta de sons exclusivament, em permetia participar d'un llenguatge que diuen és universal.

En guardo un bon record de tots aquests, tots i cadascun han omplert un període de la vida i cadascun té un bocí de les meves preferències, i gustos, de tant en tant n'agafo un i amb ell anem plegats revivint temps i sensacions passades, joies i mancances, anhels i desenganyys.

L'altre dia sentia un grup de joves que comentaven les característiques principals d'una cantant, les seves dues voluminoses raons per a triomfar, i el ritme de les seves melodies. I descobreixo que tot plegat també ells necessiten uns quants ídols per a passar l'any.

Euterpe

SEGONA PART DELS

ESTATUTS DEL COL·LECTIU: ALTERNATIVA ECOLOGISTA D'ARTESA

A) Activitats Assistencials

Supeditats a les nostres possibilitats humanes i econòmiques, intentarem:

1er.- Recolzar una economia de la natura que respecti els recursos naturals i els cicles ecològics.

2on.- Vetllar per la conservació de l'ecosistema per tal d'assegurar no sols la supervivència sinó també la salut de les diferents espècies d'animals i plantes.

3er.- Defensar l'autonomia de les persones i de les comunitats on viuen, d'aquell "progrés" que tendeix a fer de les persones i de les comunitats ents dependets i subordinats.

4art.- Promoure totes aquelles alternatives encaminades a una millor qualitat de vida sense caure en un consumisme des-

controlat.

5è.- Ajudats per les persones competents, controlar la repoblació forestal amb espècies autòctones.

6è.- Incentivar l'Ajuntament de cara al control de la tala d'arbres no fruiters.

7è.- Vetllar per la conservació del medi ambient controlant la instal·lació de possibles indústries i fàbriques contaminants que puguin malmetre'l.

8è.- Recolzar el Consistori de la Vila per tal de mantenir la higiene de l'aigua instal·lant depuradores i altres mecanismes, si cal.

9è.- Concienciar el Consistori per a la classificació de les escombraries per al seu posterior reciclat, separant matèria orgànica del vidre, paper...

B) Activitats Culturals

1er.- Promoure debats per tal de preservar la persona de l'alienació psíquica, com a conseqüència de la mecanització de la vida.

2on.- Potenciar la solidaritat i la creativitat com a elements bàsics per a la convivència.

3er.- Donar la informació necessària per tal d'impulsar la consciència ecologista.

C) Activitats Legislatives

1er.- Fomentar la consciència ecologista per tal d'incrementar la legislació vigent en aquest sentit.

2on.- Fomentar el compli-

ment de la llei en tots aquells punts que ja són presents dintre de la legislació.

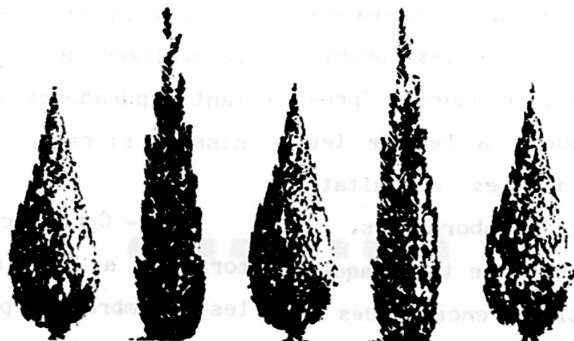
D) Activitats Sanitàries

1er.- Impulsar el nostre Consistori per tal que vigili amb més cura els casos de transgressió de les normes sanitàries de cara a la conservació de:

a)- L'aigua, controlant l'abocament de deixalles de tipus animal, o altres, al canal.

b)- L'aire, controlant fums i gasos molestos i/o tòxics.

2on.- Supeditats a les nostres possibilitats humanes i econòmiques, fomentar aquests 1er. punt a d'altres consistoris.

RECUPERAR ALLÒ QUE LLENCEM: PER QUÈ?

(RECICLAT DE MATERIALS)

D'alternatives per a frenar l'actual desertització i contaminació del Planeta, no és que n'hi hagi gaires, cal ser realistes.

Ara per ara, els poders fàctics de les societats modernes (grups polítics al poder, gran capital, militars...), no és preocupen d'aquest tema. En tenen d'altres de més importants amb els quals ocupen llur temps. Sobretot en tenen un de trascendent per a ells: com s'ho han de fer per a continuar al poder (polític, econòmic...). El tema de l'Ecologia no els preocupa ni interessa ni poc ni molt. Per la minsa activitat desenvolupada en aquest sentit, deuen pensar que és un tema a enfrontar-s'hi a llarg termini i que en tot cas, ja resoldrà el governant, polític, industrial... de torn quan es trobi en el premtori i inajornable moment que ja no es pugui fer més l'orni no badar la boca i, calgui, donada la situa-

ció prou evident, maximal i problemàtica, acarar la situació de manera que ja no valgui ni dil·lacions ni demagògies (cas de Chernobil...). Si més no, la gent que sí que ens preocupa la terra i la vida que s'hi desenvolupa ens preguntem amb una ganyota de desconfiança, si és que hi seran (serem) a temps. Llavors informant-nos aquí i allà, no pas gaire pels mitjants de comunicació habituals que amb un optimisme difícil de conceptuar repeteixen una i altra vegada que "aquí no passa res" i que "tot està controlat" (fugues de reactors i centrals nuclears: Harrisbury, Yankee de Vermont, Ascó... bidons "inofensius" a les costes gallegues... Contaminació altament perillosa de rius: Rioja, Tajo, Jarama... reserves naturals que és converteixen en camps de tir: Sierra de Chorito (C. Real), Cabañeros se n'ha pogut sortir...) llavors ens preguntem, deia, que cal fer. Continuar mossegant-nos

les ungles en un acte d'impotència i resignació, teoritzar i vinga teoritzar sense coratge ni possibilitats de fer res, o començar alguna alternativa mínima però pràctica a la situació existent?. Els grups polítics comencen a "adonar" llurs programes amb punts ecologistes que mai no es fan realitat. Cal tenir ben clar que no s'hi faran mentre nosaltres no exigim que s'hi facin. Una cosa és ocupar el poder i l'altra complir el programa. Cal una concienciació i acció que estimuli els poders fàctics envers la desertització i contaminació del Planeta. La terra no la posseïm per a "explotar-la" sinó per a gaudir-la en una relació sana i fecunda el temps que ens serà permès de viure-hi.

Dins d'aquesta generalització cal veure la recuperació de materials com una de les moltes possibilitats per a treballar de cara a la Vida del Planeta. Com a contribució a la no desertització i no contaminació a través del RECICLAT. Es adir tornar a fer servir indefinidament, allò que llencem i estalviant a la natura una matèria prima que amenaça amb l'extinció arbres,

boscós, minerals... i que necessitem continuament per a l'elaboració dels diferents materials: paper, cartró, vidre, plàstic... Tot surt de la Natura i no és intel·ligent tornar-li tot el que ens ofereis en forma de deixalles que algunes necessiten anys per a ésser biodegradades i incorporades al sòl: plàstics, vidre... i altres són altament i llargament contaminants (piles) a part dels gasos tòxics que es llencen a l'atmosfera i els residus químics... que van a parar als rius... Vulguem o no ho vulguem formem part de l'ecosistema i tot desequilibri i desharmnització del mateix ens efecta. La naturalesa no és ja aquell gegant poderós i exuberant que calia véncer i dominar, ni és tampoc una font inesgotable de recursos.

cada dia hi ha més demanda de materials per a ser reciclats a les indústries els surt més econòmic. Com que no es pot cobrir la demanda amb materials del país han de recórrer a la importació. Això produeix unes despeses que es podrien canalitzar a incentivar el reciclat al país. A Europa ens passen al davant en aquest sentit; a Catalu-

nya, el que es comença a fer, des d'una vessant oficial (Ajuntaments...), és posar contenidors per a vidre. dels papers, roba... se n'ocupen els drapaires de sempre, que han fet una honrosa tasca, però no arriben a recuperar un percentatge significatiu de material; la majoria van a parar a les escombraries. Es tem per tant a les beceroles de la qüestió.

Com un bolet del temps, però com a mostra prou rellevant, cal tenir en compte l'equip LO-REA de Pamplona que el juny del 1983 va guanyar el concurs que havia posat l'Ajuntament de l'esmentada ciutat per tal de solucionar el problema que tenia amb les escombraries, escombraries que dipositava a Arguiñáriz població a 30 Km. de la capital, en condicions bastant degradades per a l'entorn a part de l'alt cost que ocasionaven al Municipi. Per a solucionar el problema es va posar en pràctica el Pla de recuperació de materials programat per LOREA i va funcionar. Es recuper tot, àdhuc la materia orgànica, amb la qual es fa un compost de qualitat, per mitjà d'un senzill procés de volteig i

reg. Actualment es fa la recollida a Iruña i tota la seva comarca, forma part 15 Ajuntaments amb una totalitat de 240.000 habitants. Tenen en projecte elaborar una planta pilot on treballar amb més eficàcia. Remenen anualment un total de 66 milions de Kg. d'escombraries que recuperen en la seva totalitat. També s'ha extès el projecte a 19 Ajuntaments de Navarra. Cal assenyalar que el govern els ha concedit una sèrie d'ajudes relacionades amb la recollida i tractament de deixalles, recollida selectiva i reciclat (contenidors, maquinària, estudis prvis...), així com les campanyes de concienciació ciutadana i educació ambiental. La qual cosa confirma una vegada més que quan una majoria considerable treballa per una causa el govern ha de respondre, si voleu per compromís; és allò de "si us plau per força", encara que sigui un d'aquells punts ornamentals del programa que no es complirien perquè, de fet, "no hi veuen massa el què".

Eulàlia Solà i Miró

(del Col·lectiu: ALTERNATIVA
ECOLOGISTA D'ARTESA)

FOKLORE

ARTESENC (4)

(LES CASES I LA GENT)

El grup de cobles artesencs que englobem dins d'aquest títol (al qual hi hauríem d'afegir el subtítol de: "Noms, Renoms i Malnoms") és el més nombrós que tenim, encara que no sigui un conjunt homogeni, ja que d'una part tenim les cobles que fan referència a algunes cases del poble d'una manera directa, indirecta o, fins i tot despectiva (d'això ja en parlarem més avall). Tenim un altre conjunt que fa sortir persones d'Artesa sense anomenar-les directament, però que ens dóna les dades necessàries per a que tothom (del seu temps, és clar) pugui saber de qui es tracta, i finalment tenim un altre conjunt que anomena les persones (homes i dones) per un malnom que fa molt més difícil d'esbrinar de qui es tracta. Per no allargar-nos massa (ja que cada conjunt requereix un comentari a part), avui parlarem només de les cobles que fan referència a les cases i a les persones d'aquestes cases.

En aquest conjunt hi trobem el nom d'alguna casa d'Artesa ja desapareguda, com cal Carderola o cal Miró, però que la majoria són existents encara ara. La manera d'anomenar-les és, a vegades, directa: "Cal Gepo està tancat...", però és més freqüent trobar-hi el nom a través de les persones, com: "Lo pobre Guerxet", "lo Pitanyet", o "la Maria del Grabat". Hi ha també alguna cobla que insinua el nom d'alguna casa d'una manera que en podríem dir despectiva, com: "A la Vileta hi ha garses, carderoles i mixonx..." que fan una clara referència a cal Garsa, cal Carderola i cal Mixó, cases que estobaven situades en aquest carrer. Encara que la majoria d'aquestes cobles eren simplement "cançons" que es cantaven per a ferç-se una rialla, n'hi ha d'altres que fan referència a algun fet

ocorregut al poble i que només a través d'aquestes cobles, avui, en sabem alguna cosa.

Cal dir que, encara que nosaltres no som partidaris de repetir cap cobla ja publicada, ara ens és imprescindible de repetir-ne dues, publicades el mes passat, ja que són les úniques on hi trobem el nom de les cases de cal Barrau, cal Blanco i cal Miró. Són les que transcrivim primer:

Ja en surt lo petit del Barrau:
a Artesa no hi ballareu,
perquè n'hi ha un jove en aquest poble
que n'ha fet córrer la veu.
Ja en surt lo ruc del Blanco,
n'és majoral lo Miró,
lo tossino del Jové
i el morral de l'ambrosió.

A la Vileta hi ha garses
carderoles i mixons,
a la Plaça hi ha cobatxos
i al Castell hi ha coloms.

Lo Jové surt de fiança,
l'Ambrosió l'arrendador,
i el gitano del Carreter
lladre de la població.

Lo pobre Guerxet
en té un violó,
per falta de cordes
no el pot fer grunyar.
Ara que enté cordes
li falta l'arquet,
mirau la desgràcia
del pobre Guerxet.

Los que canten l'aurora
són quatre plagues;
lo Micalàs, lo Tropes
i el "Potes Llargues".

Lo Llaganya en té un rucot
que el fa llaurar a l'hort
amb una reu de canya:
estira, estira Llaganya.

Lo ramon de cal Boter
n'és un gran esporgador,
lo van llogar a cal Quelo
i el van pagar amb un bastó.

La maria del Grabat,
caçadora de granotes;
les agafa per la cua,
se les penja per les potes.

La Maria en fa sogalls
i els ven a la Pilara:
apa dones, qui en vol més
a deu cèntims la ganzalla?.

Lo ruc del Sagall s'ha mort;
s'ha mort perquè Déu ha volgut:
tot el dia la Sagalla plora
perquè se'ls ha mort lo ruc.

Cal Gepo està tancat,
visca la fonda visca la fonda.
Cal Gepo està tancat,
visca la fonda del costat.
A la fonda que sirem,

vinga mistela, vinga mistela,
a la fonda que sirem
vinga mistela i aguardent.

Les castanyoles del Piga,
la bandúrria del Manet,
lo bordó del Valeriano,
de cantant, lo Pitanyet.

Lo bordó de la Marta,
la bandúrria del Bepet,
los ferrets del Baleriano
i lo cantant lo Pitanyet.

Aquesta que segueix demostra, una vegada més, el bon humor dels artesencs, ja que aquest tal Montull, ja gran, s'havia casat per segona vegada:

Lo pobre Montull
en trau forces de flaquesa;
va a missa sense bastó
i a l'era sense somera.

Abans (això va durar fins pràcticament la Guerra del 36) hi havia el costum que les vigílies de festa o a les diades, els joves pujaven al campanar a ventar les campanes (era una mena de divertiment). En una d'aquestes ocasions, entre els joves va córrer la veu que hi havia una manera molt fàcil de deixar una campana inservible. Hi va haver juguesques i a la fi es van atrevir a provar-ho. Es van treure les faixes i amb elles van faixer les campanes (i diem les campanes encara que ningú no ens ha sabut dir si, llavors, al campanar d'Artesa n'hi havia una o més) i quan aquestes van estar faixades, van tornar-les a fer voltar, i, en no poder vibrar, les campanes es van esquerdar. Un dels principals causants d'aquest fet era el fill de l'Alcalde de llavors:

En temps del noi del Xero
campanes se'n van trencar;
l'Alcalde no ho va saber.

no les va voler pagar.

de la primera de les dues que seguïxen no en sabem res més del que diu la mateixa cobla, de l'altra en sabem alguna cosa més: Cal Rajada era la primera casa de la Vileta, pujant per l'Escalada, a mà dreta. Entre aquesta casa i l'Abadia (la casa rectoral) hi havia un perxi que donava directament a l'Escalada, i és el lloc on el Rajada hi tenia l'euga fermada (algú diu que el Rajada tenia l'euga en aquest lloc per a deixar posar la del capellà al seu estable). El llamp que va matar l'euga va fer caure també la imatge de Sant Miquel de la façana de l'Església i porser (això no ho hem sentit dir a ningú) va produir l'esquerda que va de la finestra fins a la porta de l'Església. Les cobles són aquestes:

La nit de sant Joan
se'n va fer una gran foguera;
se'n va cremar cal Gallart
i cal Gironi del Falguera.

La nit de Sant Pere
hi va haver una gran tronada;
va caure un llamp del cel,
va fer caure Sant Miquel
i va matar l'euca del Rajada.

Les cobles que ens expliquen algun fet, molt sovint ens diuen el dia que va passar, però mai l'any (i això perquè la gent ja se'n recordava). La que es refereix a la trecada de la campana, per les diferents versions que n'hem sentit, devia de passar a darreries del segle pasat. La de l'euga del Rajada abans de l'any 18, ja que en aquesta data es va ensorrar l'Abadia i per tant el perxi en estava fermada l'euga.

Com sempre, ens queda encara alguna cobla, variant o complementaria de les transcrites avui, perquè ens han de servir per a parlar d'altres aspectes del folklore artesenc.

A.C.

